

YTTRANDE

2020-10-13

Sametingets dnr 9.2.1-2020-965

Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande Högre växel i minoritetspolitiken-Stärkt samordning och uppföljning SOU 2020:27 (Er beteckning Ku2020/01170/CSM)

Sametinget är både ett folkvalt parlament och en förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur.¹ Det folkvalda parlamentet består av 31 ledamöter som väljs vart fjärde år. Sametinget inrättades 1993 som en särskild statlig myndighet med uppgift främst att bevaka frågor som rör samisk kultur. Efter inrättandet har Sametinget fått ytterligare uppgifter, bland annat som central förvaltningsmyndighet för rennäringen och med uppgifter inom minoritetspolitiken. Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län har sedan år 2010 ett gemensamt nationellt uppföljnings- och samordningsansvar för Sveriges minoritetspolitik och myndigheterna ska verka för det minoritetspolitiska målet med utpekade delområden. Sametinget ska ansvara för uppföljningen av förvaltningsmyndigheters tillämpning av lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk när det gäller samer och samiska.²

Sammanfattning

Sametinget förväntar sig att regeringen vid den fortsatta behandlingen av detta betänkande respekterar samernas urfolksstatus. Samernas rättigheter som folk och urfolk är mer omfattande och inkluderar andra rättigheter än de som gäller för nationella minoriteter. Därför ska det samiska folket benämnas som urfolket samerna och inte nationell minoritet. Utredningens begrepp *det samiska språket* är missvisande. I Sverige talas fem samiska språk, som ska nämnas vid sina namn. Begreppet *de samiska språken* ska användas. Sametinget anser att utredningen försvagat myndighetens mandat inom minoritetspolitiken. Förslaget går emot den grundläggande tanken om egenmakt som finns inom minoritetspolitiken och Europarådets ramkonvention. Sametingets ska ha ett motsvarande samordnande, uppföljande och främjande uppdrag som den andra uppföljningsmyndigheten fram till att en lag som reglerar och säkerställer samernas språkliga rättigheter för de samiska språken är på plats. Vidare ska Sametinget ha ett mandat som gör det möjligt att förverkliga samernas rätt till självbestämmande. (8.4)

¹ Förordning(2009:1395) med instruktion för Sametinget

² Förordning(2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Sametinget anser att om minoritetspolitikens delområden ska ses över, behöver det en egen utredning, då frågan är komplex och en helhetssyn nödvändig. (8.2.2)

Sametingets uppfattning är att det mest kostnads- och resultateffektiva sätt att använda resurserna är att de nationella uppdragen om samordning, uppföljning och främjande kvarstår hos nuvarande uppföljningsmyndigheter, med ekonomisk förstärkning. (8.3.4)

Sametinget delar inte utredningens förslag att enbart Iskof ska tillhandahålla en struktur för, och i övrigt främja, samverkan och erfarenhetsutbyte mellan statliga myndigheter, kommuner, regioner och andra aktörer. När det rör frågor om urfolket samernas rättigheter, de samiska språken och kulturen ska Sametinget vara ansvariga för att tillhandahålla en struktur och i övrigt främja samverkan och erfarenhetsutbyte. (8.5.6)

Sametinget anser att nuvarande ordning som regleras i förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska gälla vid fördelning av statsbidrag till kommuner och regioner i förvaltningsområdena. Sametinget ska pröva frågor om statsbidrag till kommuner och regioner som ingår i samiskt förvaltningsområde, även om de också ingår i förvaltningsområdet för finska och meänkieli. Sametinget vill uppmärksamma regeringen på att det kan vara skäl att se över fördelningen av statsbidrag till kommuner inom förvaltningsområdet för de samiska språken. (8.5.8)

Sametinget anser att utredningen helt förbigått Sametinget i kostnadsberäkning jämfört med kostnader för Iskof. Sametinget gör bedömningen att ytterligare resurser och verksamhetsmedel behöver tillföras myndighetens uppdrag. (9.6.2, 9.6.4)

Övergripande synpunkter

Sametinget förväntar sig att regeringen vid den fortsatta behandlingen av detta betänkande respekterar samernas urfolksstatus. Samernas rättigheter som folk och urfolk är mer omfattande och inkluderar andra rättigheter än de som gäller för nationella minoriteter. Därför ska det samiska folket benämnas som urfolket samerna och inte nationell minoritet. Utredningen använder begreppet *det samiska språket*. Detta kan tolkas som att det handlar om ett enda språk. I Sverige talas fem samiska språk, nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska, pitesamiska och umesamiska. Det är stora skillnader bland annat när det gäller ordförråd och grammatik mellan de olika samiska språken. Skillnaden mellan sydsamiska och nordsamiska kan liknas med svenska och färöiska. De samiska språken ska benämnas vid sina namn. Det samlade begreppet ska vara *de samiska språken*.

8.2.2 Förslag till fyra delmål

Sametinget konstaterar att utredningen inte haft i uppdrag att komma med förslag gällande minoritetspolitikens delområden.

Sametinget anser att om minoritetspolitikens delområden ska ses över, behöver det en egen utredning, då frågan är komplex och en helhetssyn nödvändig.

Om regeringen avser att gå vidare med utredningens förslag anser Sametinget att samernas särskilda rättigheter som urfolk ska uppmärksammas i delmålen (se understrykning och fetstil nedan).

1. Frihet från diskriminering och annan negativ särbehandling:

personer som tillhör urfolket samer och en nationell minoritet ska i alla sammanhang...[...]

2. Inflytande och delaktighet: **urfolket samer** och de nationella minoriteterna ska ha förutsättningar och möjligheter att påverka...[...]
Barn och unga som tillhör **urfolket samerna** och de nationella minoriteterna ska ha sådana möjligheter anpassade till sina förutsättningar.
3. Kulturell identitet: personer som tillhör **urfolket samerna** och de nationella minoriteterna ska ha möjlighet att tillägna sig, använda och utveckla sitt **samiska språk** och sitt minoritetsspråk, bevara, utveckla och...[...]
4. Levande **samiska språk** och minoritetsspråk: de **samiska språken** och de nationella minoritetsspråken och ska bevaras och utvecklas...[...]

Sametinget bedömer att de föreslagna delmålen 3.Kulturell identitet och 4.Levande minoritetsspråk kan slås ihop till ett delmål eftersom språk och kultur är starkt sammankopplade. Det underlättar både uppföljning och åiterrapportering samt att jämförelser bakåt till det nuvarande delområdet Språk och kulturell identitet skulle vara mer möjligt.

8.3.4 Institutet för språk och folkminnen ska överta länsstyrelsens uppdrag

Utredningen föreslår att uppdraget som central uppföljande och samordnande myndighet när det gäller de nationella minoriteterna judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar samt de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib, ska flyttas från Länsstyrelsen i Stockholms län till Institutet för språk och folkminnen (Isof).

Sametinget delar inte utredningens bedömning och förslag. Sametinget ställer sig frågande till utredningens analys av de insatser som uppföljningsmyndigheterna genomfört under tio års tid, och som ligger till grund för utredningens förslag om överföring av uppdraget till annan myndighet.

Sametinget har som uppföljningsmyndighet sedan år 2010 visat på både utveckling men även utmaningar vad gäller samordning, uppföljning och främjande uppdragen. Mycket har hänt inom minoritetspolitiken de senaste tio åren vilket har föranlett en utveckling av Sametinget och Länsstyrelsens gemensamma arbete, uppföljningsstruktur och digitala insatser. En utmaning är att minoritetsfrågan ofta är lågt prioriterad och med hög personalomsättning vilket försvårar uppdragen.

Sammanfattningsvis har det ökande behovet av stöd och rådgivning genererat en rad prioriteringar och effektiviseringar för att klara efterfrågan. Erfarenheterna har överlag varit positiva men uppföljningsmyndigheterna får återkommande önskemål om mer stöd, rådgivning och samordningsaktiviteter än vad resurserna medger.

Det är därför positivt att utredningen föreslår att mer resurser behöver tillskjutas uppdraget. Sametinget har återkommande sedan uppföljningsrapport från år 2014 samt i myndighetens budgetunderlag, tagit upp avsaknaden av resurser för att kunna möjliggöra samordnings- och uppföljningsuppdraget fullt ut.

Enligt Sametinget är förslaget om att en annan myndighet ska överta Länsstyrelsens uppdrag ingen garanti för bättre effektivitet och resultat. Det kommer att ta tid för en annan myndighet att bygga upp erfarenheter och kompetens som nuvarande uppföljningsmyndigheter har idag och det medför stora risker att arbetet med

minoritetspolitiken avstannar och försämras under en påtaglig period. Nuvarande uppföljningsmyndigheter har till exempel en samlad kompetens och erfarenhet av statliga, regionala och kommunala förvaltningar och verksamheter.

Sametingets uppfattning är att det mest kostnads- och resultateffektiva sätt att använda resurserna är att de nationella uppdragen om samordning, uppföljning och främjande kvarstår hos nuvarande uppföljningsmyndigheter, med ekonomisk förstärkning.

8.4 Sametingets roll inom minoritetspolitiken

Enligt utgångspunkt 6 i kommittédirektivet ska Sametinget *ansvara* för samiska rättigheter och det samiska språkets utveckling inom minoritetspolitiken. Genom ett tydligt rättighetsfokus, och med tillitsbaserad styrning, bör Sametinget ges större frihet att utforma och bedriva den berörda verksamheten inom gällande regelverk.

Utredningen föreslår att Sametingets roll ska renodlas till att *bevaka* frågor som rör samiska rättigheter och samiska språkets utveckling inom minoritetspolitiken. Sametinget ska ges större frihet att arbeta med det minoritetspolitiska uppdraget avseende samiska rättigheter och samiska språket genom att ges möjlighet att självständigt rapportera om politiken och ge rekommendationer till regeringen.

Sametinget anser att utredningen försvagat myndighetens mandat inom minoritetspolitiken. Förslaget går emot den grundläggande tanken om egenmakt som finns inom minoritetspolitiken och Europarådets ramkonvention. Det är Sametingets bestämda uppfattning att myndigheten ska ha ett motsvarande samordnande, uppföljande och främjande uppdrag som den andra uppföljningsmyndigheten fram till att en lag som reglerar och säkerställer samernas språkliga rättigheter för de samiska språken är på plats. Vidare ska Sametinget ha ett mandat som gör det möjligt att förverkliga samernas rätt till självbestämmande.

Sametinget anser att en särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter är nödvändig.³ Lagen ska ersätta andra lagar som reglerar samernas språkliga rättigheter. En särskild lag skulle ligga i linje med regeringens ambitioner att öka samiskt inflytande och delaktighet. Både den Europeiska språkstadgan och ramkonventionen anger att staterna ska ta hänsyn till de behov och önskemål som uttrycks av de grupper som använder minoritetsspråken. En särskild lag som säkerställer samernas språkliga rättigheter och en harmonisering av språklagstiftning mellan länder där samiska folket lever främjar ett transnationellt utbyte för de samiska språken. En särskild lag öppnar möjligheter att likställa samernas språkrättsliga status i ett nordiskt perspektiv, vilket öppnar upp för synergieffekter som i längden bidrar med gränsöverskridande resursanvändning och resursfördelning. I ljuset av förhandlingarna om en nordisk samekonvention skulle en lag som reglerar samiska språkliga rättigheter vara fördelaktig. Utformandet av en lag som reglerar samiska språkliga rättigheter ska göras i nära samarbete med Sametinget och efter dialog med de samiska riksorganisationer och det samiska folket.

Enligt utredningens direktiv ska Sametinget ansvara för *samiska rättigheter och samiska språkets utveckling* inom minoritetspolitiken.

Sametinget anser att ansvaret ska innefattar kulturella rättigheter. Språken är bärare av det samiska folkets historia, kultur och näringar. I språken finns inbäddat uttryck för social och

³ Sametingets språkpolitiska handlingsprogram

ekonomisk organisation, för myter och trosföreställningar, rättsuppfattning och värderingar. Även som kulturfaktor är rennärningen central. Det finns ett ömsesidigt förhållande mellan rennärning, övriga samiska näringar och samisk kultur.⁴

I myndighetens instruktion framgår att Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennärningens område och för samisk kultur. Förvaltningen det vill säga ansvar och resurser för de samiska kulturfrågorna är för närvarande utspridd på ett flertal statliga myndigheter, såsom Kulturrådet, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna, Regionerna, Institutet för språk och folkminnen med flera. Fragmentiseringen av de samiska kulturfrågorna medför en risk för att frågorna får en lägre prioritering inom dessa verksamheter. Fortfarande, mer än 25 år efter inrättandet av Sametinget, har myndigheten inte det fulla ansvaret för frågor som rör samisk kultur, kulturarv och kulturmiljö trots att det samiska folket har erkänts som folk i Sverige och som urfolk med rätt till självbestämmande.⁵

Sametinget är positiv till utredningens förslag att få möjlighet att självständigt rapportera om politiken och ge rekommendationer till regeringen.

8.5.1 En tydligare reglering av uppdraget

Sametinget delar utredningens bedömning att uppföljningsuppdraget har varit otydligt. För att arbetet ska kunna bli mer långsiktig och strategiskt inriktad är det bra med ett förtydligt uppdrag och med utökade resurser. Sametinget är tveksam till utredningens förslag att det minoritetspolitiska uppdraget ska regleras i instruktionen för myndigheten. Förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget reglerar inte i detalj andra ansvarsområden på liknande sätt som utredningen föreslår, utan de regleras i myndighetens regleringsbrev.

8.5.6 Främja samverkan

Sametinget delar inte utredningens bedömning och förslag att enbart Isof ska tillhandahålla en struktur för, och i övrigt främja, samverkan och erfarenhetsutbyte mellan statliga myndigheter, kommuner, regioner och andra aktörer.

När det rör frågor om urfolket samernas rättigheter, de samiska språken och kulturen ska Sametinget vara ansvarig för att tillhandahålla en struktur och i övrigt främja samverkan och erfarenhetsutbyte. Det är Sametinget som alltid ska ansvara och följa upp utvecklingen för de samiska rättighetsfrågorna, språk - och kulturfrågorna. Det är oroande att utredningens förslag avser att förminska Sametingets uppdrag. Med tanke på att samisk kultur är speciell eftersom den har ett nära samband med traditionell samisk markanvändning behövs särskild rådgivning, metodstöd och utbildning till de myndigheter vars verksamhet berör samisk kultur och traditionell samisk markanvändning. Exempel på statliga myndigheter vars beslut berör traditionell samisk markanvändning är länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Men även Skogsstyrelsen, Energimyndigheten, Bergsstaten och Naturvårdsverket har en skyldighet att informera och främja samers möjlighet att behålla och utveckla sin kultur och samisk markanvändning. Dessa myndigheter ska även ge samer möjlighet till inflytande innan myndigheten tar beslut som

⁴ Sametingets rennäringspolitiska program.

⁵ Sametingets kulturpolitiska handlingsprogram 2018-2021

berör traditionella samiska marker. Även Polismyndigheten och Försvarsmakten fattar beslut som påverkar samernas rätt att behålla sin kultur.

Sametingets erfarenhet är att särskilda regeringsuppdrag har bidragit till vissa statliga myndigheters och länsstyrelser utveckling av minoritetspolitiken och tillämpningen av minoritetslagen, vilket rapporterats om i uppföljningsrapporterna.

Vid Europarådets senaste granskning av Sveriges efterlevnad av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter rekommenderades:

”Increase and formalise opportunities for the Sami to participate in a meaningful and effective way in decision-making processes affecting them at municipal, county and national levels and ensure that the Sami can maintain and develop their culture whenever decisions are taken that affect areas inhabited traditionally by them”.⁶

Både plan- och bygglagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ger samerna rätt till inflytande och samråd i frågor som berör dem. Enligt Sametinget är det av största vikt att det säkerställs att kommuner, regioner och statliga myndigheter ger samerna möjlighet att på ett meningsfullt sätt delta i beslutsprocesser som berör samisk kultur och traditionell samisk markanvändning.

Sametingets anser att regeringen bör ge statliga myndigheter vars beslut berör samisk markanvändning särskilda uppdrag att redovisa respektive myndighets insatser utifrån minoritetspolitiken och tillämpning av minoritetslagen.

8.5.8 Fördela statsbidrag

Sametinget delar inte utredningens bedömning och förslag angående fördelningen av statsbidraget. Sametinget anser att nuvarande ordning ska gälla vid fördelning av statsbidraget till kommuner och regioner i förvaltningsområdena som regleras i förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Sametinget ska pröva frågor om statsbidrag till kommuner och regioner som ingår i samiskt förvaltningsområde, även om de också ingår i förvaltningsområdet för finska och meänkieli.

Sametinget anser det givet att anslag som omfattar urfolket samerna och de samiska språken även i framtiden ska hanteras av Sametinget och inte av annan myndighet.

Urfolket samerna omfattas inte av organisationsstödet i förordningen (2005:765) om statsbidrag för nationella minoriteter. Sametingets anser att de organisationer som företräder samer ska ha resurser motsvarande de nationella minoriteternas riksorganisationer för att på ett jämlikt sätt bli delaktiga och få likvärdigt inflytande i samhället som de nationella minoriteterna. Denna uppfattning delas även av regeringen.⁷

Sametinget vill uppmärksamma regeringen på att det kan vara skäl att se över fördelningen av statsbidrag till kommuner inom förvaltningsområdet för de samiska språken. De flesta av

⁶ Resolution CM/ResCMN(2018)9 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Sweden. (Adopted by the Committee of Ministers on 12 September 2018 at the 1323rd meeting of the Ministers' Deputies)

⁷ Nystart för en stärkt minoritetspolitik, skrivelse 2017/18282

dessa kommuner har en efterfrågan av service och omvårdnad på flera av de samiska språken. Detta medför en väsentlig merkostnad jämfört med om kommunen ger motsvarande service och omvårdnad enbart på ett minoritetsspråk. Merkostnader uppstår exempelvis vid översättningar, anlitan av tolkar och information på de olika samiska språken. Även inom förskoleverksamheten och äldreomsorgen finns det behov av fler samisktalande personal på grund av de stora skillnaderna mellan de samiska språken. Representanter för samerna i kommunala samrådsgrupper har också påtalat för Sametinget att statsbidraget är för lågt och att fördelningsnyckeln bör ses över.

Enligt nuvarande fördelningsnyckel får en kommun som ingår i två eller tre förvaltningsområden utöver grundbeloppet ett särskilt bidrag om 500 000 kronor. Sametinget hade gärna sett att motsvarande gäller för samiska förvaltningskommuner som har fler än ett samiskt språk inom sitt förvaltningsområde. Enligt nuvarande fördelningsnyckel är detta inte möjligt. En möjlig lösning skulle kunna vara att Sametinget får utökade resurser och att kommunerna kan ansöka om tilläggsanslag från Sametinget.⁸

8.6 Samverkan mellan Sametinget och Institutet för språk och folkminnen

Utredningen föreslår att Sametinget och Institutet för språk och folkminnen ska samverka med varandra inom ramen för det minoritetspolitiska uppdraget i syfte att åstadkomma enhetlighet och effektivitet i arbetet.

Sametinget anser att utredningen förbisett regeringens direktiv att utgå från att *Sametinget ska ges större frihet i fråga om det minoritetspolitiska uppföljningsansvaret*. Enligt Sametinget talar detta emot att reglera Sametingets samverkan med Isof i instruktionen. Skyldigheten för en myndighet att inom sitt verksamhetsområde samverka med andra myndigheter regleras i förvaltningslagen och myndighetsförordningen. Det finns därför ingen anledning att genom en särskild reglering i Sametingets instruktion understryka detta.

9.5.1 Verksamhetsmässiga konsekvenser för berörda myndigheter

Eftersom Sametinget kvarstår som uppföljningsmyndighet är utredningens uppfattning att Sametinget kan bidra med kontinuitet och institutionellt minne under övergångsfasen och i det fortsatta uppföljningsarbetet.

Sametinget gör bedömningen att detta kommer att påverka Sametingets arbete negativt, som riskerar att fördröjas och arbetsmässigt belasta personalen, som utredningen föreslår ska vara tre personer. Sametinget kommer att behöva tid och resurser att bygga upp och utveckla sitt nya uppdrag.

9.5.2 Personella konsekvenser

Utredningens förslag innebär att ansvaret för webbplatsen minoritet.se med tillhörande finansiering flyttas från Sametinget till Isof.

Sametinget anser att resurser motsvarande finansieringen för webbplatsen ska tilldelas myndigheten. Verksamhetsmedel behövs för Sametingets kunskapshöjande uppdrag på den egna hemsidan.

⁸ Budgetunderlag 2021-2023, dnr 1.3.3-2020-366

9.6.2 Sametinget

Utredningen föreslår att Sametingets arbete med samordning- och uppföljning av minoritetspolitiken förstärks med en årsarbetskraft.

Sametinget anser att en ny beräkning ska göras. Uppdraget behöver en rejäl förstärkning.

Utredningens låga kalkyl och kostnadsberäkning ger oro inför kommande arbete.

Resursfördelningen inom Sveriges åtagande inom minoritetspolitik får inte vara missgynnande för urfolket samerna.

9.6.4 Finansiering

Sametinget anser att utredningen helt förbigått Sametinget i kostnadsberäkning jämfört med kostnader för Isof. Sametinget gör bedömningen att ytterligare resurser och verksamhetsmedel behöver tillföras uppdraget än vad som utredningen föreslår. Sametinget är mycket frågande till beräkning och fördelning av resurser och anser det diskriminerande att utredningen förbisettt Sametingets behov av utökade resurser.

Beslut i ärendet har fattats av Sametingets styrelse den 13 oktober 2020, paragraf 139.

Föredragande har varit enhetschef Aina Negga.

Per-Olof Nutti

Sametingets styrelseordförande